

¡BOMBA!

Son días de mucho debate,
y en alta velocidad;
¿cumple años una ciudad?
¡mucho rosca y chocolate!

K'untzil

Martes 6 de enero de 2026

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 11 · NÚMERO 2636 · www.lajornadamaya.mx

U yóok'otil u yeek'il Béelem

Ti' ya'abach maaya kili'ich k'iimbesejo'ob ku beeta'al ti' kaaj yaan ba'al u yil yéetel Navidade', ku yúuchul óok'ot yéetel uláak' e'esajilo'ob ku chiikbesiko'ob xiimbal beeta'ab tumen páastoro'ob k'ucho'ob tu peesebreil Béelem. Ts'o'ok túun in jatsik le e'esajilo'oba' je'el bix u bin in wilik, le beetik tin ts'íibtaj "Danzas y jaranas del oriente yucateco" (2015) yéetel u yáantajil Programa de Desarrollo Cultural Municipal de Yucatán 2012, tu'ux béeychaj in much'ik tu yáamil u k'aaba' "danzas pastoras".

Jump'éeel ti' le óok'oto'obo' ku k'aaba'tik U yóok'otil u yeek'il Béelem, suuka'an u beeta'al ti'al u k'iinil 25 ti' diciembre tu kaajil Yaxcabá, ti'al u chiimpolta'al Niño Dios. E'esajile' láayi' suuk u beeta'al tumen kajnáalo'ob, máaxo'ob jach ku táakpajalo'obi'. Te'el noj óok'oto' ku chiikpajal nojoch óok'otnáal, suuka'ane' juntúul ch'ija'an máak machik jump'éeel ráamiyeetée de beey eek'e', jo'op'éeel u piikosil jats'utskiinsa'an yéetel loolilkiib, ka'alikil aj-óok'oto'ob yaan paachile' ku yóok'ostiko'ob u pool k'éek'en, láayli' xan jats'utskiinas'an yéetel u jejeláasil listonilo'ob.

Óok'ote' ku chiikbesik ts'íib yaan ich biiblyáa, tu'ux ku ya'alik jump'éeel eek' belbebesik u yóoxtuul maagosil lak'in tak tu'ux yaan Niño. Tu kaajil Yaxcabáe', ku tukulta'ale' láayli' leti'e' páastoro'ob biinsa'abo'ob tak te'elo', le beetik ku k'iimbese'al yéetel óok'ot.

Japp'éeel k'iino'ob aantes Náabidade', junmúuch' máako'obe' ku kóojolo'ob ti' jump'éeel naj ku yéeya'ab jump'éeel ja'ab aantes, ti'al u beeta'al le ráamiyeeteo'. U baakele' beeta'an yéetel metal, beyxan ya'abach ch'iilibo'ob beetik u puuntasil le eek'o'. Kéen ts'o'okoke' ku pi'ixil yéetel ya'abach mejen nikte'ob beeta'an yéetel kiib. U ti'al le je'ela' ku k'a'abéetkunsal mejen mooldesil che' ku t'u'ubul ti' jump'éeel kuum tu'ux yiba'an kiibi': moldee' ku yisiinsa'al yéetel le kibo', ts'o'okole' ku máansa'al ti' uláak' nu'ukul tu'ux yaan ja' yéetel jáaboni', ti'al u machkubáaj tu beel. A jujump'éeelil u beeta'al le nikte'obo', ti'al beyo', keen ts'o'okoke', ku jats'utskiinsa'al yéetel mejen

TS'ÍIB YÉETEL OOCHEL: LEOBARDO COX TEC / P 19